

ปรัชญาการศึกษา (Philosophy of Education)

ทองเปลื้อง อภัยวงศ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยเย็ด

บทนำ

แนวคิดหรือความเชื่อในการจัดการศึกษาก็คือ ปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา จะยึดเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษานั้นจะจัดไปตามปรัชญาการศึกษาที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ ซึ่งต่างจากปรัชญาทั่วไปที่เป็นปรัชญาบริสุทธิ์ เพราะปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา บทความเรื่องปรัชญาการศึกษามีเนื้อหาประกอบไปด้วยเรื่องความหมายของปรัชญา ปรัชญาการศึกษา ความหมายของปรัชญาการศึกษา ลักษณะของปรัชญาการศึกษา และประเภทของปรัชญาการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของปรัชญา

ความหมายของคำว่าปรัชญาแบ่งออกเป็น 2 ความหมาย คือความหมายของปรัชญาตามรูปศัพท์ และความหมายของปรัชญาตามทัศนะของนักปรัชญา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายของปรัชญาตามรูปศัพท์

ความหมายของปรัชญาตามรูปศัพท์ เป็นการให้ความหมายตรงตามคำศัพท์ ได้มีผู้ให้ความหมายของปรัชญาดังนี้

พินิจพรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ (2542 : 1-3) ได้ให้ความหมายของคำว่าปรัชญาเอาไว้ว่า ปรัชญา เป็นภาษาไทยที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Philosophy ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก แปลว่า ความรักในความรู้ รักในความฉลาด หรือรักในปัญญา นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า หัวใจของปรัชญาคือรักในความรู้นั่นเอง ดังนั้นคนที่ได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญาก็คือคนที่รักในการแสวงหาความรู้ และ (ที่เรียกตัวเองว่า ผู้รักในความรู้หรือนักปรัชญาเป็นคนแรกก็คือนักคิดชาวกรีกชื่อ Pythagoras

สวามี สัตยานันทบุรี (2514 : 3-5) ได้กล่าวเอาไว้ว่า คำว่าปรัชญา ตามความหมายในภาษาไทยนั้น เป็นคำที่พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำภาษาอังกฤษที่ว่า Philosophy ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า ปัญญา หมายถึง ความปราดเปรื่อง หรือความรู้อย่างลึกซึ้ง และ คำว่า ปรัชญา เป็นคำบาลีสันสกฤต มาจากคำว่า ปร หมายถึง พิเศษ ประเสริฐ ดีเลิศ กับคำว่า ชญา หมายถึง รู้ เข้าใจ ความรู้ ดังนั้นคำว่าปรัชญาจึงหมายถึง ความรู้พิเศษที่ไม่มีจุดสิ้นสุด ไม่มีอวสานแห่งความรู้ในสรรพสิ่งทั่วไป เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีข้อสงสัยอันเป็นความรู้อันประเสริฐอย่างแท้จริง

2. ความหมายของปรัชญาตามทัศนะของนักปรัชญา

ความหมายของปรัชญาตามทัศนะของนักปรัชญานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายเอาไว้ดังต่อไปนี้

ภิญโญ สารธร (2525 : 1) ได้ให้ความหมายของปรัชญาเอาไว้ว่า ปรัชญา หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ทั้งปวงของมนุษย์ จึงเน้นที่ปรากฏการณ์ที่เป็นจริง สัจธรรม หรือสุนทรียภาพ ที่ประกอบด้วย ตรรกวิทยา ศิลปธรรม จริยธรรม ค่านิยม และพฤติกรรมของมวลมนุษย์ ซึ่งศาสตร์ชนิดนี้มุ่งแสวงหาหลักการ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สามารถนำมาจัดระเบียบของความรู้ทั้งปวงในจักรวาล

Kneller (1964 : 1-5) ได้กล่าวไว้ว่า ปรัชญาคือแนวทางที่เชื่อว่าดีที่สุดใน ซึ่งจะได้จากการคิด วิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง และนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคล

จากความหมายของปรัชญาทั้ง 2 ความหมายดังกล่าวมานี้สามารถสรุปได้ว่า ปรัชญาคือแนวความคิดที่ลึกซึ้งเพื่อค้นหาความรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นจริงสูงสุดสำหรับมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการแสวงหาความรู้และเป็นผลแห่งการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย

ปรัชญากับการศึกษา

จินดา ยัญทิพย์ (2528 : 22) ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาเอาไว้ว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันมาก ปรัชญามุ่งศึกษาเรื่องของชีวิตและจักรวาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อจะหาความจริงอันเป็นที่สุด ส่วนการศึกษานั้นมุ่งศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่พัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต การงาน ทั้งปรัชญาและการศึกษามีจุดสนใจร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือ การกำหนดคุณค่าและความหมายของชีวิตมนุษย์ การศึกษานั้นเป็นการนำเอาปรัชญาไปปฏิบัติให้บังเกิดผล จึงกล่าวได้ว่า ในการจัดการศึกษานั้นย่อมต้องอาศัยปรัชญาในการหาคำตอบในการศึกษาหรือนำปรัชญามาช่วยพิจารณากำหนดเป้าหมายของการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งผลการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวที่พึงปรารถนา ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า อะไรคือเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นต้น ดังนั้นจึงนำเอาปรัชญามาช่วยในการวิพากษ์และวิเคราะห์เนื้อหาของปัญหาการศึกษาได้ และปรัชญายังให้ภาพรวมทางการศึกษาที่กลมกลืน คือ ปรัชญาพยายามวาดภาพโดยเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากศาสตร์ต่างๆ มาประมวลเข้าเป็นระบบอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้ศาสตร์ทั้งหลายกลมกลืนกันและมีความหมายต่อมนุษย์ สามารถสรุปได้ว่าปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาหลักการและแนวคิดจากปรัชญาแม่บทมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับองค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาได้เกิดประโยชน์สูงสุด บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้ปรัชญาจึงมีความสัมพันธ์กับการศึกษา

ความหมายของปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาและการศึกษามีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีการประยุกต์หลักปรัชญามาใช้ในการศึกษา เรียกว่าปรัชญาการศึกษา มีผู้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

จิตรกร ตั้งเกษมสุข (2525 : 22) ได้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาเอาไว้ว่า ปรัชญาการศึกษาคือการนำเอาเนื้อหาและวิธีการของปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยจะอาศัยประโยชน์จากเนื้อหาและวิธีการของปรัชญาในการกำหนดแผนอย่างมีระบบและอย่างสมเหตุสมผล

Kneller (1971 : 2) ได้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาเอาไว้ว่า ปรัชญาการศึกษา คือผลจากการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาอย่างชัดเจน แปลความหมายการศึกษาให้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาได้

Lucus (1970 : 136) ได้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาเอาไว้ว่า ปรัชญาการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อ หรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา คือการนำเอาหลักการ ความคิด ความเชื่อ ผลจากการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาที่ชัดเจน หรือการนำเอาทักษะเกี่ยวกับการศึกษามาตัดแปลงให้เป็นระบบใหม่ เพื่อประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา

ลักษณะของปรัชญาการศึกษา

Lucus (1970 : 113) ได้กล่าวถึงลักษณะของปรัชญาการศึกษาเอาไว้ว่า ปรัชญาการศึกษาควรมีลักษณะดังนี้

1. การพรรณนา-วิเคราะห์

ปรัชญาการศึกษาควรมีส่วนหนึ่งที่อธิบายถึงแนวความคิดของนักปรัชญาการศึกษาว่าทำไมถึงคิดเช่นนั้น มีหลักการอะไรในการคิด และวิเคราะห์ว่าความคิดของนักปรัชญาการศึกษาเหล่านั้นมีความสอดคล้องกันหรือไม่ ให้ความหมายอะไรแก่เราได้บ้าง เสนอวิธีการใหม่ๆ หรือไม่

2. การวิจารณ์-ประเมินผล

ปรัชญาการศึกษาควรมีส่วนหนึ่งที่วิเคราะห์และวิจารณ์ความคิดต่างๆ ทางการศึกษา ประเมินผลดูว่าความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบันนั้นถูกต้องแล้วหรือยัง และมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาอย่างไร รวมถึงได้เสนอความคิดใหม่ให้กับการศึกษาด้วยแนวคิดทางปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาอย่างไร

3. การอนุมาน

อีกส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาคือส่วนที่เกี่ยวกับการอนุมานหรือคาดคะเนว่าความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษาหรือปรัชญานั้นมีรูปแบบอื่นอีกหรือไม่ จักรวาลนี้แท้จริงเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างไร ทั้งสองนี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร ปรัชญาส่วนนี้เป็นการมองปัญหาอย่างกว้างและลึกซึ้งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญามาก

ประเภทของปรัชญาการศึกษา

บรรจง จันทรส (2527 : 237-250) ได้กล่าวถึงประเภทของปรัชญาการศึกษาเอาไว้ว่า ปรัชญาการศึกษา มีอยู่มากมายหลายกลุ่ม ตามลักษณะและตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความคิดแตกต่างกัน มีแนวคิดของปรัชญาพื้นฐานแตกต่างกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปรัชญาสารนิยมหรือสารัตถนิยม เป็นปรัชญาที่เชื่อว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ความจริงทางธรรมชาติ

2. **ปรัชญาสัจยานิยมหรือนิรันดรนิยม** เป็นปรัชญาที่เชื่อว่าว่าโลกนี้มีบางสิ่งที่มีคุณค่าถาวร ไม่เปลี่ยนแปลง ควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป
3. **ปรัชญาพัฒนาการนิยมหรือวิวัฒนาการนิยม** เป็นปรัชญาที่เชื่อว่าการดำรงชีวิตที่ดีต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคิดที่ดีและการกระทำที่เหมาะสม
4. **ปรัชญาปฏิรูปนิยม** เป็นปรัชญาที่เชื่อว่าการปฏิรูปสังคมเป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคมทุกคน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้
5. **ปรัชญาอัตถิภาวนิยมหรืออัตถินิยมหรือสภาวะนิยม** เป็นปรัชญาที่เชื่อในความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์แต่ละคนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญด้วยตนเอง

สรุป

ปรัชญาเป็นแนวความคิดที่ลึกซึ้งเพื่อค้นหาความรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นจริงสูงสุดสำหรับมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การแสวงหาความรู้ และเป็นผลแห่งการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย ปรัชญา กับการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันมาก ปรัชญามุ่งศึกษาเรื่องของชีวิตเพื่อจะหาความจริงอันเป็นที่สุด ส่วนการศึกษานั้นมุ่งศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่จะพัฒนาให้มีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต การงาน ปรัชญาการศึกษาคือการนำเอาหลักการความคิดและผลจากการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาอย่างชัดเจนหรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษามาดัดแปลงให้เป็นระบบใหม่เพื่อประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการจัดการศึกษา ปรัชญาการศึกษามีลักษณะสำคัญคือสามารถอธิบายถึงแนวคิดของนักปรัชญาได้ มีการ วิเคราะห์วิจารณ์ความคิดต่างๆ ทางการศึกษา รวมถึงอนุมานคาดคะเนเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วย ปรัชญา การศึกษามีหลายกลุ่ม แบ่งเป็นปรัชญาสารานิยม สัจยานิยม วิวัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม

เอกสารอ้างอิง

- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2525). **พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- จินดา ยัญทิพย์. (2528). **ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับการเรียนของนิสิตบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สारัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- บรรจง จันทรส. (2527). **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ. (2542). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภิญโญ สาร. (2525). **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : มส.การพิมพ์.
- สวามี สัตยานันทบุรี. (2514). **ปาฐกถา**. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา.
- Kneller. (1964). **Introduction to the Philosophy of Education**. New York : John Wiley & Sons.
- _____. (1971). "Contemporary Education Theory" **Foundation of Education**. PP.221-235. 3 Wed., Gerge F.K. New York : John Wiley & Sons.
- Lucus. (1970). **What is Philosophy of Education**. New York : the McMillan Company.